

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 7/3 2018 s. 1573-1591, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

BATI TRAKYA - İSKEÇE VE GÜMÜLCİNE AĞIZLARINDA İKEN ZARF FİİL EKİNİN KULLANIM ÇEŞİTLİLİĞİ ÜZERİNE

Muharrem ÖZDEN*

Geliş Tarihi: Nisan, 2018

Kabul Tarihi: Ağustos, 2018

Öz

Türkçede zarf-fiil eklerinin eski dönemlerden beri kalıplaştığı ve yapım eki gibi kullanıldığı bilinmektedir. Bu eklerin kural dışı olarak durum ekleriyle kalıplaştıkları da görülen bir ses özelliğidir. Ek fiilin zarf-fiil şekli olarak çekimli fiiller ve isim soylu kelimelerden geçici zarflar oluşturan iken, diğer zarf-fiil eklerinden farklı olarak, doğrudan fiil tabanları üzerinde kullanılmamakta ancak ek-fiil (i-) yardımıyla çekimli fiiller ve isim soylu sözcüklere eklenerek şekil ve kullanım bakımından özel bir durum arz etmektedir. Türkiye Türkçesi yazı dilinde, başta geniş zaman [(-A/-I)r, -mAz]] olmak üzere, çeşitli zaman eklerine (-mİş, -yor, -AcAk) ve bazı isimlere (i-/y)ken biçimiyle eklenerek ünlü uyumu dışında kalan bu özel zarf-fiil eki, ağızlarda -kan/-ken biçimiyle uyuma girmiştir. Bu çalışmada kökeni ve kullanım alanına ilişkin çok çeşitli fikirlerin öne sürüldüğü iken zarf-fiil ekinin İskeçe ve Gümülcine ağızlarındaki durumu ele alınacaktır. Bölgede ek-fiilin zarf-fiili olan iken şeklinin pek çok allomorfu vardır. Bölge ağızlarında kullanılan bu zarf-fiil ekinin varyantları, aynı zamanda ölçünlü dil ve Anadolu ve Trakya ağızlarının geneliyle karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Hem yapısal hem de anlamsal olarak farklı kullanımları ihtiva eden bu yapılar bölge ağızlarının zenginliği hakkında ipuçları vermesi açısından önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, Zarf-fiil, Ağız, İskeçe ve Gümülcine.

A STUDY ON THE VARIED USE OF ADVERBIAL PARTICIPLE “İKEN” IN THE DIALECTS OF WESTERN THRACE – XANTHI AND KOMOTINI

Abstract

It is known that the adverbial participle suffixes in Turkish have been used as fixed phrases since ancient times and are used as derivational suffixes. It is also a phonological feature of those suffixes to exceptionally form idiomatic participles with case markers. The suffix –iken forms adverbs when added to inflected verbs and nominal roots. Different from other adverbial participles, it cannot be directly added to verb bases. It has also a special feature in terms of shape and usage when added to substantive verbs. In written Turkish, when added to the words after various tense suffixes (-mİş, -yor, -AcAk) and particularly after the Turkish aorist tense suffix [(-A/-I)r, -mAz]], this special adverbial suffix normally takes the form of (i-/y) ken

* Dr. Öğr. Üyesi; Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, muharremozden@trakya.edu.tr.

regardless of vowel harmony. as is the same with the noun roots; however, it takes the form of -kan/-ken in dialects of Turkish in harmonization with the word or the last suffix. This study deals with the place of adverbial participle suffix *iken* in the dialects of Xanthi and Komotini. There are a good number of allomorphes of *-iken* in the region. Variants of this adverb-verb suffix used in the region dialects have also been tried to be compared with the writing language and Anatolian and Thracian dialects in general. These structures, which include both structurally and semantically different uses, are important in terms of giving clues about the richness of the region's dialects.

Keywords: Turkish, Adverbial Participle, Dialect, Xanthi and Komotini.

Giriş

Karahanlı Türkçesinden itibaren yalnızca *er-*, *ir-*, *e-*, *i-* fiillerinin üzerine getirilen *-ken* zarf fiil ekinin kökeni ile ilgili çok çeşitli fikirler öne sürülmüştür (Durgunay, 2016, s. 565-576). Annemarie von Gabain *-ken* ekini, zaman bildiren cümle belirleyicisini sona erdiren ve isim soyluya benzeyen kelimelere getirilen bir ek olarak değerlendirir. Gabain'e göre *-kan* eki "-dan önce" anlamıyla *-mAz* ekini alan isim fiillere gelir. Bu kullanıma uygun olan *är-máz-kän*'e benzetilerek olumlu bir geniş zaman sıfat fiilinin üzerine getirilerek *är-ür-kän* teşkil edilmiştir ve zamanla "*bar < bar-ır 'vardır'* örneğindeki gibi bu kullanım da *ärkän* olmuştur (Gabain, 2007, s. 121). Gabain, Eski Türkçede unvan bildiren, yer adlarında kullanılan ve zarf oluşturan *+kan* biçimini bağımsız bir morfem sayma eğilimindedir: "*+kan* zaman bildiren cümle belirleyicisini sona erdirir; kaide olarak fiil köklerine değil, isim soyluya benzeyen kelimelere gelir: *aşnu+kan* "-dan önce, eskiden, nihayet", *ançaginça+kan* "nihayet, bu arada *amtı+kan* "şimdilik, hemen şimdi" *irte+ken* "önce". Ayrıca *+kan* "-dan önce" anlamında *-mazlı* isim fiillere gelir: *örtlüg yirlerde takı aktınmaz+kan amtı ökünür men* "ateşli yerlerde (ateşlerle) akıp gitmeden önce, şimdi (günahlarımı) itiraf eder ve (günahlarımdan) pişmanlığımı bildiririm." *Ermaz+kan*'e benzeterek, olumlu bir *er-ür+kan* de teşkil edilir ki bu da *bar-ır "vardır" > bar* gibi, *er-kan* olmuştur. O halde, yegâne olayda, *kan* -açıkça görüldüğü gibi- bir fiil tabanına da gelmiştir. Fakat bu ar-'den başka bir fiil tabanına gelmez." (Gabain, 2007, s. 121) demektedir (Bayraktar, 2013, s. 69-83). Nuri Yüce de *ken* zarf fiilini Anadolu ağızlarında ve Türk şive ve lehçelerinde kullanılan değişik biçimlerini tespit etmiş ve söz dizimi açısından taşıdığı işlevleri ayrıntılı olarak incelemiştir (Yüce, 1973, s. 88). Yüce'nin çalışmasında *iken~ken* zarf fiil ekinin şu değişik biçimleri yer almaktadır: *Ika/ike*, *uka/üke*, *~+ka/+ke*, *+karak/+kerek*, *+kan(a)/+ken(e)*, *+kanan/+kenen*, *+kan*, *İkenden*, *İçes ~ +çes*, *+han(a) / +gan(a)*, *+kam/kam*, *+kan/+ken*, *+ka/+ka*, *kanız/ +kanız*, *+ka(lar/+ka(lar))*, *-şkan(a,+n)/-şken(e,+n)*. *İken* zarf fiili ve *-ken* eki; *i-* ek fiilinin zarf biçimidir. Bu ek fiil, Eski Türkçede *er-* ses yapısında olduğundan, ekin yapısı, geniş zamanlı *er-ür-ken > iken* gelişmesine bağlanmıştır: *boş iken*, *çocuk iken*, *var iken* gibi kullanımda çoğu kez aradaki *i-* ek fiili eriyip kaybolmuştur. *Boş-ken*, *çocuk-ken*, *var-ken* gibi. Dil hafızasında ilk yapısından gelen nicelik özelliğini koruduğundan yazı dilinde dil

benzeşmesine de girmemiştir. Kelime vurgusu da *iken~ ken*'den önceki hece üzerindedir (Bayraktar, 2013, s. 69-83). Banguoğlu *iken* zarf fiilinin kökeni ile ilgili olarak, “cevher fiilinin hâl zarf-fiili dilimizde bir *-ken* ekiyle temsil edilmektedir. Bunun doğrudan doğruya *er-mek* fiilinin şimdiki zaman sıfat fiilinden geldiğini kabul ediyoruz (*er-gen>i-ken>-ken*) demek ki bu çekimsiz fiil burada sıfat-fiil anlamından zarf-fiil anlamına geçmiş bulunuyor.” demektedir (Banguoğlu, 1974, s. 480). Ergin ise *iken*'i fiillerin birleşik gerundiumlarını yapan bir ek sayar. Ayrıca ekin ünlü uyumu dışında kalışına dikkat çekerek görülen geçmiş zaman, istek ve emir şekillerinin birleşik zarf-fiillerinin kullanılmadığını ifade eder (Ergin, 1980, s. 595). Türkçenin her döneminde sıklıkla kullanılmış olan *-ken* eki, sadece “*i- (<er-, ir-)*” üzerine gelir (Korkmaz, 2003, s. 1014; Ergin, 1998, s. 346-347; Hacılova, 1970, s. 1-8). “*i- (<er-)*” ek-fiilinin zarf biçimi olan bu yapı (Korkmaz, 2003, s. 1014), isimlere ve -görülen geçmiş zaman ve istek, şart emir kipleri hariç- tüm çekimli fiillerin üzerine gelebilmektedir. Son dönemlerde yapılan çalışmalarda ise ekin diğer zarf-fiil eklerinden ayrılması gerektiği vurgulanmış, hem zaman eki olarak isimleşmiş fiillere, hem de yalın ve yalın olmayan isimlere gelmesiyle öne çıkarılmıştır. Bu bağlamda “*i-*” yardımcı fiiline doğrudan getirilemeyen ancak “*er-ür-ken*” gibi yapıdan değiştiği düşünülen bu ek için zarf-fiil eki değil de “zarflayan eki” önerisi yapılmıştır (Vural, 2007, s. 2287-2291). Ek, ünlü ile biten bir tabana geldiğinde “*i*”, “*y*” ye döner. Önceleri vurgulu olan ve ayrı yazılan ekin zaman içinde ayrı yazılırlığı azalmış; bir nevi ekleşme sürecine girmiştir (Kononov, 1980, s. 484-485). Yani isim veya fiil unsurundan sonra gelen ektaki “*i-*” fiili erimiştir. Bazı Türkologlar, (*-iken*) ile (*-mİş*) ekleri arasında paralellikler olduğunu işaret eder (Hacılova, 1970, s. 1-8). *-ken* zarf fiil ekinin Türkçenin eşleşme sistemi içinde ayrı bir yeri vardır. Kremena A. Hacılova “Türkçede *iken*'in Durumu ve Fonksiyonu (XIII-XVI. Yüzyıllarında)” başlıklı yazısında Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesine ait metinler üzerinde ekin nasıl ortaya çıktığını, farklı yazılış biçimleri ve hangi durumlarda kullanıldıklarına dair ayrıntılı bir inceleme yapmıştır (Bayraktar, 2013, s. 69-83). Türkiye Türkçesinde ünlü uyumunu bozan bu ek Türkmen Türkçesinde ünlü uyumuna (*-ka, -ka ~ -kaa, -kaa*) girer (Tabaklar, 1994). Ekin kökeni üzerine görüş belirten Deny, zarf-fiilin çok anlamlı ve işlevli (*-kay*) ekiyle ilgisi olabileceğini belirtir (Deny, 1941, s. 908-915). Deny *iken* üzerinde çok durmuştur. Bu dil biriminin kaynağı, kullanımı ve görevleri, farklı devir ve şivelerdeki biçimleri, *iken*'le ilişkili sayılabilecek başka birimleri notlarla da destekleyerek inceler. Sonuç olarak Deny de *iken<erken/erki* arasındaki biçim ve görev yakınlığını vurgulamaktadır (Bayraktar, 2013, s. 69-83). Pokrovskaya'ya göre ek, “olmak” anlamındaki “*i-(<ir-, er-)*” ile isim-fiil (sıfat-fiil) (*-ken*)'den oluşur (Pokrovskaya, 1978, s. 246). Erdal, {*-iken (<erken)*}zarf-fiilinin, *erür ken* şeklindeki yapıdan hece yutumu yoluyla oluştuğunu belirtir (Ağca, 2007, s. 3-17). Gene {*-kAn*}zarf-fiilinin olumsuz olan ve Eski Uygur Türkçesinde görülen{*-mazkan*}

ekinin çözümlenmesi amacıyla bazı çalışmalar da yapılmıştır. Kontratev ekin {-mAz} ve {-gAn}/sıfat-fiil eklerinin kalıplaşmasından meydana geldiğini söyler (Telitsin, 1987, s. 12). Diğer bir görüşte ise “-r arkan” yapısının olumsuz çekimine benzetilerek “-maz arkan ~ maz [ar]kan ~ mazkan” yapısının ortaya çıktığı belirtilir (Telitsin, 1987, s. 13). T. Tekin, {-mAzkAn} yapısı için “erken” zarfındaki {-kAn} unsurunun, yakıştırılmalı olarak {-maz} olumsuz şimdiki zaman ekine de geldiğini söyler (Tekin ve Ölmez, 2003, s. 178). Erdal, {-mAzkAn} ekinin “-mAz erken” gibi bir yapıdan geldiğini; “erken” in ise “*erür ken” şeklinden ortaya çıkmış olabileceğini ifade eder. Bununla birlikte Erdal, {-kAn} ekinin isimlere gelerek zaman zarfı yaptığı ve ekin aslının bu şekliyle de bir edat olabileceğine işaret eder (Ağca, 2010, s. 97). Ağca ise {-mAzkAn} ekinin “-maz erken” şeklinin kısaltılmışı olduğunu ve “-maz erken” ekinin {-mAzkAn}’a göre daha eski kullanım olduğunu dile getirir (Ağca, 2010, s. 97). Ekle ilgili farklı bir noktaya değinen Karahan (2011, s. 186-191), zarf-fiil eklerinin genelinde genişleme eğiliminin bulunduğunu, fakat Türkmen Türkçesindeki {-kA} zarf-fiilinin bu açıdan tutarlı olmadığını belirtir. Bu bağlamda {-kAn} zarf fiil ekindeki “n” ünsüzü, tıpkı diğer zarf-fiil eklerine gelen pekiştirici unsur olarak değerlendirir ve ekin asli yapısının {-kA} olabileceğini ifade eder (Hünerli, 2012). Leyla Karahan bunlara ilave olarak ağız araştırmalarının hızlı çoğalması ile artan malzemeleri değerlendirerek -ka/-ke, -kana/-kene, kanı/-keni, -kene, kenezleyin, -kanak/kenek, -kanam/-kenem, -kanan/-kenen, -kenelicek, -kenlik, kenelik, -kanları/-kenleri biçimlerini ağızlarda tespit etmiş ve yapılarını incelemiştir (Karahan, 1994, s. 216-219). İken ~ ken ekinin değişik biçimlerle karşımıza çıkmasını Karahan şöyle izah ifade etmektedir: “Zarf-yapıları ne şekilde olursa olsun- vurgu isteyen kelimelerdir. Türkçede sesle yapılan vurgunun yeterli olmadığı durumlarda şekil vurgusuna (gramatikal vurgu) başvurulur ve kelimelerin yeri değiştirilerek, kelime başına ve sonuna bazı pekiştirici öğeler eklenerek vurgu sağlanır. Vurgu ihtiyacı bazen kelimenin ses yapısını -daha çok genişleme yönünde- değiştirir. Genişleme olayını çeşitli eklerle ve kelime türleriyle tanımlamak mümkündür. Bu olayın en yaygın görüldüğü ek kategorilerinden biri zarf-fiil ekleridir”. Karahan’a göre “-kAn eki Türkmencede ve bugün Türkiye Türkçesinde bazı ağızlarda -kA şeklindedir. Bir tarafta -kAnA, -kAnAllk, -kAnAllcAk şeklinde genişleyen -kA şeklini ünsü düşmesiyle açıklamak çok da mantıklı değildir. n sesi, zarf-fiil eklerinde -hatta başka kelime ve eklerde de sıkça görülen bir pekiştirme ünsüzüdür. Bu durumda -kAn ekinin yapısındaki n ünsüzünün de diğer zarf fiil eklerinde bulunan pekiştirici n’den işlev olarak farkı yoktur. Ekin asli yapısının -kA olduğunu iddia etmek, genel dil prensiplerine hiç de aykırı değildir (Karahan, 2011, s. 186-191). Necati Demir; Şalpaزاری, Giresun ve Ordu yöresindeki incelemeleri sonucu -kanalık/-kenelik ve -kat/-ket biçimlerini eklemiştir (Demir, 1999, s. 313-334). Batı Trakya, 1913’te kurulan Batı Trakya Hükümet-i Müstakilleri sınırları esas alındığında bir kısmı Yunanistan’ın diğer bir kısmı da

Bulgaristan'ın sınırları içinde bulunan ve 1923 Lozan Antlaşmasıyla sınırları çizilen bugün tamamen Yunanistan'ın idaresinde olan bölgedir. Sözü geçen bu bölge doğudan Meriç nehriyle Türkiye'den, batıdan Mesta Karasu nehriyle Makendonya'dan, Kuzeyde Rodop dağlarıyla Bulgaristan'dan ayrılmış olup, güneyden de Ege denizi ile çevrilidir. Bölge İskeçe, Gümülcine ve Meriç vilayetlerinden oluşmaktadır. 2012 yılında başladığımız ve 2016 yılında sonuçlandırdığımız Batı Trakya-Gümülcine ağızıyla ilgili saha çalışması (Özden, 2016) Trakya ağzının batı bölümüyle ilgili önemli bir boşluğu doldurmuştur. Bu incelemede temel olarak kaynaktan hareketle tespitler yapılmaya ve aynı zamanda İskeçe Ağızıyla ilgili Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Lehçeleri Anabilim Dalı'nda yapılmış olan bir doktora tezinden (Şimşek, 2017) yararlanılmıştır. Bu iki çalışmadan hareketle bölgede kullanılan iken zarf-fiiller üzerinde yoğunlaşmıştır. Bölgede ek-fiilin zarf-fiili olan **iken** şeklinin pek çok allomorfu vardır. İnceleme bölümünde bölge ağızlarındaki **İken** zarf-fiil eki; kullanılış biçimleri, kullanım özellikleri ve işlevleri bakımından incelemeye tabi tutulmuştur. İskeçe ağzından alınan örnek cümleler *İ.A* kısaltmasıyla, Gümülcine ağzından alınan örnek cümleler *G.A* kısaltmasıyla gösterilmiştir.

1. -ken Zarf-Fiil Ekinin İskeçe ve Gümülcine Ağızlarında Kullanılış Biçimleri:

a) -kan /-ken:

Ölçünlü dilde ek fiil (i-<er-) vasıtasıyla çekimli fiillere ve bazı isimlere eklenen ünlü uyumu dışında (i)-ken zarf-fiil eki, bazı lehçe ve ağızlarda -kan biçimiyle kullanılarak uyuma girmiştir. Batı Trakya ağızları olmak üzere bazı Türkiye Türkçesi ağızlarında ekin -kan şekline çok yoğun olarak rastlanmaktadır. Bölge ağızlarının belirleyici özellikleri arasında ekin bu şekilde kullanımı kesin olarak söylenebilecek bir durumdur:

● **kaynar+kan** *salıysın içine, öle.* (*İ.A:III-48,4*)

● **böle konuŞma var+ken** *doktorlar konuŞur+ken toPlanTı var+ken ep türk birliğe geliyoruz.* (*İ.A:I-20,1*)

● **köyde+yken** *baŞga, şehirde+yken* *baŞga, düüünde+yken* *baŞga, denizde+yken* *baŞga, türkiyede+yken* *baŞga ne biliyim ben burdan aşaa indiin zaman yine baŞga.* (*İ.A:I-16,196*)

● **sörä onu böle yuvarlak PärÇa PärÇa ällere geTiriP saÇ dērdik biS küÇük+ken** *ninēlerimiS annēlerimiS o saÇTa piŞiridiler onu.* (*İ.A:II-26,11*)

● **hemen senesine bi kızan, on yedisindē dolduru+kan** *yeni bi kızan oldu yā.* (*G.A:11/157*)

•iki gün **vā+kan** düüne nikā yapTular. nikādan önce arapça yaziyler işTe miir diyeler, altın koyiyler işTe.(G.A:28/19)

•bi **vā+kan** bi **yok+kan** demiş üç yımirtada bi güzel vārdı demiş. pātişānın çöcü demiş çıkārdı demiş yımirtaları kırdı demiş. (G.A:29/138)

•borasını bi altın taqılırdı.undan sora gelin alırkāydın, **nişānnu+kan** götürüdük, boraya bi lira asārdıq al şiritlēlle.(G.A:30/53)

•çüicünnen dünüyler, ni unutmuşlar da almā da **gelecek+kan** gelmediler. (G.A:99/27)

•piynir yapārdıq, yürt yapārdıq. tāleye **gider+ken** piynir alırdıq, yurt alırdıq. (G.A:3/9)

•ilk uqulda **gider+ken** bis **çucuk+ken** lasdik babuçlu, yapā çuraplı ē böle dikili şey bufancıklar böyle dikili pamuqtan ē şeyden sonā annem bize tuplā dı ekmek. (G.A:18/1)

•ilk uqulda duvāları **uqur+ken** yāpardılar büyle gene kızanları tuplārdıla. (G.A:18/158)

b) –ka /–ke:

Ölçünlü dilde ek fiil (*i-<er-*) vasıtasıyla çekimli fiillere ve bazı isimlere eklenen ünlü uyumu dışında (*i*)-ken zarf-fiil eki, bazı lehçe ve ağızlarda -n'siz (-ka/-ke), biçimiyle kullanılarak uyuma girmiştir. Batı Trakya ağızları olmak üzere bazı Türkiye Türkçesi ağızlarında ekin kısa -ka/-ke şekillerine rastlanmaktadır. Düzenli olmamakla birlikte, hemen bütün Trakya ağızlarında zarf-fiil ekinin kısa -ka/-ke şekilleri kullanılmakta ve Bölge ağızlarının belirleyici özellikleri arasında sayılmaktadır (Günşen, 2008, s. 402-470). Bu zarf-fiil kullanımı İskeçe ağızında çok yoğun olmamasına rağmen Gümülcine ağızında oldukça işlek bir durumdadır:

•**ālā+ka** işan kokuşunu ālmış kırtlar avū avū avū ulurlārmış.(G.A:106/44)

•gittik unnan ālına kıurban baqmā, bi kıapıyı **açā+ka** tā kıurbanı kıaçırmaz mıyız.(G.A:60/104)

•süle yavuklun kim? **sallar+ka** ēy acı şey deye ille kıızlar da süleyēn sülj.(G.A:62/58)

•hamile **hamile+ke** yimeys her şeycik. kıurunurduq üle işlerde, yicek şeylerden kıurunurduq. (G.A:47/247)

•ben **çocuk+ke** gidērdik onun keçilēni kıırkırdıq. meci olürdu keçi kıırkımaq için.(G.A:57/4)

•beşlik **dēr+ke** onnuq fırlar.(G.A:73/68)

c) -kana/-kene:

Türkiye Türkçesi ağızlarında (i)-ken zarf-fiil ekinin sonuna düz-geniş bir ünlü (+a/+e) eklenerek oluşturulan -kana/-kene şekilleri, kısa şekillere göre daha geniş bir kullanım alanına sahiptir. Genişletilmiş -kana/-kene biçim birimleri, kısa şekillerin görüldüğü bölgelerin yanı sıra diğer bazı ağızlarda da görülmektedir. Ünlü uyumuna giren bu özel şekiller, başta Trakya ağızları olmak üzere Anadolu ve Kıbrıs ağızlarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Başdaş, 2014, s. 28-34). Batı Trakya ağızları bu kullanım açısından oldukça zenginlik arz etmektedir:

• *ē kapıdan çıkār+kana hem ayaqlana su dökēler anasının bebēn. alır kızancını gücāna anasına. (G.A:61/28)*

• *undan sora unu görmüşler süngüler tırıs tırıs tırıs geçer+kene kaldırımında sürürlermiş. (G.A:5/158)*

• *haskere gitmeden tā onun u gide+kene bi adam harman savurumuş yabālan. (G.A:5/165)*

• *şara kedi çıkarsa yolunun önüne yürür+kene bi şey olcağ dērsin, (G.A:10/13)*

• *bi de gelip alır+kene gelini bi türkü çariyeler. (G.A:18/23)*

• *debirem hic hatırlamıym çüjüm unu dūma bis çuğ küçük+kene hiç hatırlamıym u zamanda. (G.A:18/140)*

• *şindj kızan dünyāy gelir+kene yapārdılar unā işte, dünyāya geldinen.. (G.A:18/154)*

• *dudağ boyayıram, yanağlar da boyıylar iyce gelin+kene şāpiler. (G.A:33/60)*

• *bālama tārzu der-kene kadınların çok ince küçük bēle yapıyolar, farklı bālyolar eşarpları paşavikliler. (İ.A: I-14,11)*

d) -kaydın/-kaydın/-keydin:

Trakya ağızlarında sadece Çerkovna ağızında kullanılan (Bayraktar, 2013, s. 69-83) bu zarf-fiilin -kadın/-kedin şekli bölge ağzının bilhassa Gümülcine bölümünde -kaydın/-kaydın/-keydin şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kullanım ekin ayrılma hali ekiyle genişletilmiş bir duruma evrildiğini göstermesi açısından önemli ve özgün bir kullanım olarak söylenebilir:

• *bi dē çok temiz istēy sā yāyı yapar+kaydın. hiç ū yürt yapçān şeylerē hiç başka bi şey koymacan. (G.A:78/59)*

• *sōra toplanırdık yēmek yapārdık kıs+kaydın. bi südüm vādı, çōğ güzel kuru fasile pişiridi. (G.A:78/72)*

- *ha vallā ordan **çıķār+ķaydın** asan ağana dediler sensin tam hasker. (G.A:84/15)*
- *sabālayın giderdik oķula, gün **duvar+ķaydın**, aķşamnayın gün batarķan çıķardıķ oķuldan. (G.A:95/59)*
- *anam benim düünüme bir afta **vār+ķaydın** buzdolabı muzdolabı yoķtu. (G.A:105/20)*
- *bi tek savař oldu. ğıbrızda hārپ **olūr+ķaydın** orā o zām ķōrķTuķ birās. (G.A:108/259)*
- *duvan bōbekler meraķlı olūy işTe diři **çıķār+ķaydın** işTe bulğur ķaynattırılar. (G.A:19/41)*
- *su dirmeni ayrı, ekin **yoķ+ķaydın** el dirmeninde te büle ķayanın altında. (G.A:32/54)*
- *esKiden bizim giyimnēmis, mantu giyērdik bayram yerine **gider+keydin**. (G.A:80/18)*
- *u ōrda bi su **ķeke+keydin**, suvanını şeyini dūrayıp, sālķasını bi güzel ķavuruyus. (G.A:80/35)*
- *ben **bekār+keydin**, dā evlenmezden önce hep tütün işiyle oraşırdıķ. (G.A:95/19)*
- *bubam bize **eker+keydin** bubam açārdı misir ķarıķlānı. (G.A:104/31)*

d) -kasine/-kesine:

Anadolu ağızlarında kullanılan zarf-fiil ekinin -kasine/-kesine şekli, bölge ağzında bir köyde (Üntüren) karşımıza çıkmıştır:

- *e gene hıdillez günü **gelir+kesine**, iki üç gün **vār+ķasına**, kızlar hepsicē ķapı ķapı dolanılārdı. bulğur, tereyā, toplārdıķ. kimisi zıştin yā ķoyārdı kimisi gündendi ķoyārdı. (G.A:35/92)*

2. -ken Zarf-Fiil Ekinin İskeçe ve Gümülcine Ağızlarında Kullanım Özellikleri:

a) Ünlü uyumu gereĝi ince, yarı kalın ve kalın ünlülü kullanım İskeçe ve Gümülcine aĝızlarında yaygındır:

- ***ķaynar-kan** salıysın içine, ōle. (İ.A:III-48,4)*
- *tarhana da iki kaşık, **soĝuk+ķān** tarhanayı koyuyōruz içine. (İ.A:I-23,29)*
- ***ķöyde+yken** başga, **şehirde+yken** başga, **düünde+yken** başga, **denizde+yken** başga, **türkiyede+yken** başga ne biliyim ben burdan aşaa indiin zaman yine başga. (İ.A:I-16,196)*
- *sōrā onu bōle yuvarlak Pārća Pārća āllere geTiriP sać dērdik biS **küćük+ken** ninēlerimiS annēlerimiS o saćTa piřiridiler onu. (İ.A:II-26,11)*

● **selānikte+ken** iki sefer geldiydim adyaya yirmi dört sāta. u zaman için adya da yoқты, vermezdiler yāni gezme. (G.A:17/52)

● **ālā+ka** işan koğusunu ālmış kırtlar avū avū avū ulurlārmış. (G.A:106/44)

● **süle** yavuqlun kim? **sallar+ka** ēy acı şey deye ille kızlar da süleyēn sülj. (G.A:62/58)

● **hamile hamile+ke** yimeys her şeycik. kırunurduğ üle işlerde, yicek şeylerden kırunurduğ. (G.A:47/247)

● **ē** kıpıdan **çıķār+kana** hem ayaqlana su dökēler anasının bebēn. alır kızancını gücāna anasına. (G.A:61/28)

● **undan** sora unu görmüşler süngüler tırıs tırıs tırıs **geçer+kene** kıldırında sürürlermiş. (G.A:5/158)

● **duvan** böbekler meraklı olūy işTe dişi **çıķār+kıyдын** işTe bulğur kıynattırılar. (G.A:19/41)

● **su** dirmeni ayrı, ekin **yoğ+kıyдын** el dirmeninde te büle kıyanın altında. (G.A:32/54)

● **esKiden** bizim giyimnēmis, mantu giyērdik bayram yerine **gider+keydin**. (G.A:80/18)

● **u** ōrda bi su **çeke+keydin**, suvanını şeyini dūrayıp, sālçasını bi güzel kıvuruyus. (G.A:80/35)

b) Bölgede **-ken** zarf-fiil ekinin kullanımında ünlü uyumunun mutlak varlığından söz edilemez. Ünlü uyumunun sıklıkla bozulduğu örnek kullanımlara da rastlanmıştır:

● **ō** zamandan berī orucumu tutuyom ama gençken ben de tutamadım çocuklār küÇük **büütür+kán**. (İ.A:I-4,42)

● **ō** suyun iÇine de **pişiriş+kán** iki tane limon sıkıyorum ani daa ekşimsi olsun diye. (İ.A:I-25,13)

● **bánım** gáná çocukları doyrurkán **kúÇúk+kán** çocuklar yaptım bi kāşēli bōrāk var. (İ.A:III-38,31)

● **çücünnen** dünñyler, ni unutmuşlar da almā da **gelecek+қан** gelmediler. (G.A:99/27)

● **ülē** toplanırdıķ büle kızlar çöcükler. **kızan+ken** üle ramazan bayramında toplanırdılār, küyü gezērdi daul kıoca küyü. (G.A:9/37)

● **sabā** namazına **vār+ken** üç sāt kıalkıs yürİM, aşamdan amuru tutİM, ekmek yürİM. (G.A:11/1)

● **ilk** uқлда duvāları **uқur+ken** yāpardılar büyle gene kızanları tuplārdıla.

(G.A:18/158)

● *ben çocuk+ke gidērdik unun keçilēni kırkārдық. meci olūrdu keçi kırkmaq için.*(G.A:57/4)

● *bi de gelip alur+kene gelini bi türkū çariyeler.* (G.A:18/23)

c) Bölgede **-ken** zarf fiilinin çoğunlukla geniş zaman kullanımlarına rastlanmaktadır.

-(I)yor+ken, -mİş+ken kullanımları yoktur. AcAk+ken kullanımına bir yerde rastlanmıştır:

● *çüçünnen dünüyler, ni unutmuşlar da almā da gelecek+қан gelmediler.* (G.A:99/27)

d) İsim+ken (+ke/+қа, +ken/+қан): Ölçünlü Türkiye Türkçesinde -ken zarf fiil eki isim, sıfat veya edatlarla kullanıldığında kelimenin sonunda ünlü varsa iken zarf-fiilinin +i ek fiili y yarı ünlüsüne dönüşür. Bölgede bu kullanımlarda y yarı ünlüsünün de düştüğü örneklerle rastlanmıştır:

● *borasını bi altın taqılırdı. undan sora gelin alırkāydın, nişānnı+қан götürüdük, boraya bi lira asārdıq al şiritlēlle.*(G.A:30/53)

● *örda+қан zenginēn andartlar iki kişinin evlēni yaqtılar. yā gördüm.* (G.A:31/65)

● *üle ama rāmetli anam gene hiç eveli görüşmek yoqtu yā. tā maqıfta+қан üle ama gelmiş beni görmē.*(G.A:43/42)

● *bulğar emen gelirdi sen uykuda+қан dan dan dan qapıya gelirdi, evñijini qarıştırdı, né var déyē.* (G.A:96/7)

● *bu māleye geldinen bitin bu mālenin gençleri toplanırdı evli+ken bilem.* (G.A:41/30)

● *hamile hamile+ke yimeys her şeycik. qurunurduq üle işlerde, yicek şeylerden qurunurduq.* (G.A:47/247)

e) Yer ismi veya yer zarfı ile kullanımı: **-ken** zarf fiil eki yer bildiren isim veya yer-yön zarflarıyla kullanılırken araya +dA bulunma hali getirilir. Bu durumda da kelimenin son sesi ünlü ile bittiğinden **-ken** ekinden önce araya +i ek fiilinin +y yarı ünlüsüne dönüşmüş şekli; -y-koruyucu ünsüzü girer:

● *köyde+yken başga, şehirde+yken başga, düünde+yken başga, denizde+yken başga, türkiyede+yken başga ne biliyim ben burdan aşaa indiin zaman yine başga.* (İ.A:I-16,196)

● *qış tutardı kızan on yaşındāy+ken ülē bük qarlar olūrdu, bele qadara büle qarlar olūrdu.*(G.A:9/1)

f) Bölgede genellikle geniş zaman üzerinde kullanılan bu ek, olumlu geniş zaman kullanımlarında bazen ekin son ünsüzü olan *-r* ünsüzünü düşürme eğilimi göstermektedir. Aynı eğilim *-r* ünsüzüyle biten isimler üzerinde de görülmektedir:

• *hemen senesine bi kızan, on yedisindē dolduru+қан yeni bi kızan oldu yā.* (G.A:11/157)

• *iki gün vā+қан düüne nikā yapTular. nikādan önce arapça yaziyler işTe miir diyeler, altın koyiyler işTe.* (G.A:28/19)

• *bi vā+қан bi yokқан demiş üç yımirtada bi güzel vārdı demiş. pātişānın çöcü demiş çıkārdı demiş yımirtaları kırdı demiş.* (G.A:29/138)

• *yapa+қан büle yapa+қан deviriz lambayı anā gaz dalıyı ortalı, sünū başqa şişe alız.* (G.A:42/54)

• *hā kına gicesinden sōra, u sabā kārşı, sabāleyin, danyeri ārı+қан kızlar dārbıkalan gelini çaya götürülerdi.* (G.A:77/58)

• *kimsi kashıya götürü+ken bis boray nalcı gelirdi.* (G.A:5/59)

• *ekmek üleştiri+ken hāne başında verirdik, kıurban eti üleştiri+ken nika başında.* (G.A:9/46)

• *adam gene orda ekinneri üüttürü+ken kārışmalık u zaman kimse yok.* (G.A:30/97)

• *ālā+қа іsan kōkusunu ālmış kıurtlar avū avū avū ulurlārmış.* (G.A:106/44)

• *gittik unnan ālına kıurban baqmā, bi kārıyı açā+қа tā kıurbanı kaçırılmaz mıyız.* (G.A:60/104)

• *haskere gitmeden tā onun u gide+kene bi adam harman savurumuş yabālan.* (G.A:5/165)

• *u ōrda bi su çeke+keydın, suvanını şeyini dūrayıp, sālçasını bi güzel kavuruyus.* (G.A:80/35)

3. *-ken* Zarf-Fiil Ekinin İşlevleri:

1) Zaman Zarfı Olarak Kullanımı:

a) Eş zamanlı, özneleri aynı iki fiili birbirine bağlar:

• *kaynar+kan salıysın içine, ōle.* (İ.A:III-48,4)

• *şindī kızan dünyāy gelir+kene yapārdılar unā işte, dünyāya geldinen..* (G.A:18/154)

- *bi de gelip **alır+kene** gelini bi türkü çariyeler. (G.A:18/23)*
- *ekmek **üleştirir+ken** hâne başında verirdik, kurban eti **üleştirir+ken** nika başında. (G.A:9/46)*
- *tütün **eker+ken** yürt yirdik. (G.A:3/11)*
- *orağ **biçer+ken** görmüj beni biyenmiş. sōra istetti beni, bubam vermiş. (G.A:44/1)*
- *ālā+ka işan koçusunu ālmış kırtlar avū avū avū ulurlārmış. (G.A:106/44)*
- *gittik unnan ālina kurban baqmā, bi kapıyı **açā+ka** tā kurbanı kaçırılmaz. (G.A:60/104)*

b) Eş zamanlı, özneleri ayrı iki fiili birbirine bağlar:

- *ben çöcükleri **bütür+ken** çeşme kıydular maallede iki üç tāne orda. dā önce bis kısken kızanken hic yoktu. (G.A:24/84)*
- *haskere gitmeden tā onun u **gide+kene** bi adam harman savurmuş yabālan. (G.A:5/165)*

- *kimsi kashıya **götürü+ken** bis boray nalcı gelirdi. (G.A:5/59)*
- *ilk uşulda **gider+ken** bis çucukken İasdik babuçlu, yapā çuraplı ē böle dikili şey bufancıklar böyle dikili pamuğtan ē şeyden sonā annem bize tuplā dı ekmek. (G.A:18/1)*

c) Bağlanan iki fiil olmayabilir; fiili isme bağladığı gibi ismi de fiile bağlayabilir:

- *tarhana da iki kaşık, **soğuk+kān** tarhanayı koyuyōruz içine. (İ.A:I-23,29)*
- *hamile **hamile+ke** yimeys her şeycik. kurunurduğ üle işlerde, yicek şeylerden kurunurduğ. (G.A:47/247)*
- *ben **çocuk+ke** gidērdik onun keçilēni kırkārduğ. meci olürdu keçi kırkmağ için. (G.A:57/4)*
- *borasını bi altın taşlırdı. undan sora gelin alırkāydın, **nişānnı+қан** götürüdük, boraya bi lira asārduğ al şiritlēlle. (G.A:30/53)*

2) Yer İsmi veya Yer Zarfı ile Kullanımı:

- ***selānikte+ken** iki sefer geldiydim adyaya yirmi dört sāta. u zaman için adya da yoktu, vermezdiler yāni gezme. (G.A:17/52)*
- ***köyde+yken** baŞga, **şehirde+yken** baŞga, **düünde+yken** baŞga, **denizde+yken** baŞga, **türkiyede+yken** baŞga ne biliyim ben burdan aşaa indiin zaman yine baŞga. (İ.A:I-16,196)*

- bulğar **borda+kan** çok fazla işan aşıklıktan da öldü, çıplaklıktan da öldü. (G.A:96/97)
- **örda+kan** zenginñen andartlar iki kişinin evlñni yaşıTılar. yā gördüm. (G.A:31/65)
- üle ama rāmetli anam gene hiç eveli görüşmek yokTu yā. tā **makıfta+kan** üle ama gelmiş beni görmē.(G.A:43/42)

Bölgede, üzerinde bulunma hali bulunan fakat anlamsal olarak zaman ifade eden yapılarda da zarf-fiilin bu kullanımı bulunmaktadır:

- kış tutardı kızan on **yaşındāy+ken** üle bük qarlar olürdu, bele kadara büle qarlar olürdu. (G.A:9/1)
- bulğar emen gelişdi sen **uykuda+kan** dan dan dan kapıya gelişdi, evñijini qarıştırdı, né var déyē. (G.A:96/7)
- bulğar emen gelişdi sen **uykuda+kan** dan dan dan kapıya gelişdi, evñijini qarıştırdı, né var déyē. (G.A:96/7)

3) Yön Bildiren Fillerle Kullanımı:

- piynir yapardıq, yürt yapardıq. tāleye **gider+ken** piynir alırdıq, yurt alırdıq. (G.A:3/9)
- ilk uşulda **gider+ken** bis çucukken lásdik babuçlu, yapā çuraplı ē böle dikili şey bufancıklar böyle dikili pamuqtan ē şeyden sonā annem bize tuplā dı ekmek. (G.A:18/1)
- tin tin **gider+ken** demiş ayācıma tikencik batTı gürbeliklēde eşinirken demiş. (G.A:62/3)
- ē kapıdan **çıkār+kana** hem ayaklana su dökēler anasının bebēn. alır kızancını gücāna anasına. (G.A:61/28)
- haskere gitmeden tā onun u **gide+kene** bi adam harman savurumuş yabālan. (G.A:5/165)
- şindī kızan dünyāy **gelir+kene** yapārdılar unā işte, dünyāya geldinen.. (G.A:18/154)
- ha vallā ördan **çıkār+kıydin** asan ağana dediler sensin tam hasker. (G.A:84/15)
- duvan böbekler meraklı olüy işTe dişi **çıkār+kıydin** işTe bulğur kıyattırılar. (G.A:19/41)
- esKiden bizim giyimnēmis, mantu giyērdik bayram yerine **gider+keydin**. (G.A:80/18)

4) İkileme Olarak Kullanımı:

- ben çöcükleri bütürken çeşme kıydular maallede iki üç tāne orda. dā önce bis **kıs+ken**

kızan+ken hic yoқты. (G.A:24/84)

• *yapa+қан yapa+қан deviriz lambayı anā gaz dalıyı ortalı, sünū başqa şişe alız. (G.A:42/54)*

5) Kalıp İfade Olarak Kullanımı:

Bölgede bu tür kullanımlara genel olarak masal tekerlemelerinde veya geçmişe ait anılar anlatılırken rastlamaktayız:

• *bi vā+қан bi yoқ+қан demiş üç yumurtada bi güzel vārdı demiş. pātişānun çöcü demiş çıқardı demiş yumurtaları kırdı demiş. (G.A:29/138)*

• *sabā namazına vār+ken üç sāt қalkıs yürім, aşamdan amuru tutım, ekmek yürім. (G.A:11/1)*

• *beşlik dēr+ke onnuқ fırlar. (G.A:73/68)*

• *bālama tārız der-kene kadınların çok ince küçük bēle yapıyolar, farklı bālıyolar eşarpları paşavikliler. (İ.A: I-14,11)*

• *anam benim düünüme bir afta vār+қaydın buzdolabı muzdolabı yoқты. (G.A:105/20)*

• *e sōnā dār+kán orhan gáldi avkatımız orhan gáldi. (İ.A:II-32,34)*

6) Fiil Çatıları ile Kullanımları:

6.1. Ettirgen Çatılı Kullanımlar:

• *ekmek üleştiri+ken hāne başında verirdik, қurban eti üleştiri+ken nika başında. (G.A:9/46)*

• *adam gene orda ekinneri üüttürü+ken қarışmalık u zaman kimse yoқ. (G.A:30/97)*

6.2. Oldurgan Çatılı Kullanımlar:

• *bánım gáná çocukları doyrur+kán kúÇúkkán çocuklar yaptım bi kāşēli bōrāk var. (İ.A:III-38,31)*

• *ö suyun içine de pişiriş+kán iki tane limon sıkıyorum ani daa ekşimsi olsun diye. (İ.A:I-25,13)*

• *hemen senesine bi kızan, on yedisindē dolduru+қан yeni bi kızan oldu yā. (G.A:11/157)*

• *ben çöcükleri bütür+ken çeşme қuydular maallede iki üç tane orda. dā önce bis kısken kızanken hic yoқты. (G.A:24/84)*

7) Yardımcı Fiillerle ve Anlamca Kalıplaşmış Birleşik Fiillerle Kullanımlar:

• *ilk uçulda duvāları uķur+ken yāpardular büyle gene kızanları tuplārdıla.*
(G.A:18/158)

• *ben çöcükleri bütür+ken çeşme kıydular maallede iki üç tāne orda. dā önce bis kısken kızanken hic yoķtu.* (G.A:24/84)

• *şindikiler kızanım böbek emen ana rāmīne düşer+ken tā astāniye doķtullāra.*
(G.A:25/35)

• *oraķ biçer+ken görmüj beni biyenmiş. sōra istetti beni, bubam vermij.* (G.A:44/1)

• *şindij kızan dünyāy gelir+kene yapārdılar unā işte, dünyāya geldinen..* (G.A:18/154)

• *sabālayın giderdik oķula, gün duvar+ķaydın, aķşamnayın gün batarķan çıkārdıķ oķuldan.* (G.A:95/59)

• *bi tek savaş oldu. ğıbrızda hārp olūr+ķaydın orā o zām ķörķTuķ birās.* (G.A:108/259)

• *duvan böbekler meraklı olūy işTe dişi çıkār+ķaydın işTe bulğur kıyatturılar.*
(G.A:19/41)

Kısaltmalar

İ.A: İskeçe Ağzı

G.A: Gümülcine Ağzı

Sonuç

Batı Trakya ağız bölgesinde (Gümülcine ve İskeçe sahası) kullanılan *iken* zarf-fiili üzerine yapılan bu çalışmada genel olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Çalışmanın özet bölümünde bahsi geçen *iken* Zarf-Fiil ekinin bölge ağızlarındaki zenginliği, inceleme bölümünde çok açık bir şekilde görünmektedir. Bölge ağızlarında bu zarf-fiil ekinin 11 farklı kullanımı (*-kan /-ken;* *-ka/-ke;* *-kana/-kene;* *-kaydın/-kaydin/-keydin;* *-kasıne/-kesine*) tespit edilmiştir.

2. Ölçünlü dilde kullanılan ve ünlü uyumuna uymayan *iken* zarf- fiilinin Anadolu ağızlarının hemen hemen tamamında kullanılan *-kan* şekli bölge ağızlarında da çok yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

3. Batı Trakya ağızları olmak üzere bazı Türkiye Türkçesi ağızlarında ekin kısa *-ka/-ke* şekillerine rastlanmaktadır. Düzenli olmamakla birlikte, hemen bütün Trakya ağızlarında zarf-fiil ekinin kısa *-ka/-ke* şekilleri kullanılmakta ve bölge ağızlarının belirleyici özellikleri arasında

sayılmaktadır (Günşen, 2008, s. 402-470). Bu zarf-fiil kullanımı İskeçe ağzında çok yoğun olmamasına rağmen Gümülcine ağzında oldukça işlek bir durumdadır.

4. Türkiye Türkçesi ağızlarında (*i*)-*ken* zarf-fiil ekinin sonuna düz-geniş bir ünlü (+a/+e) eklenerek oluşturulan *-kana/-kene* şekilleri, kısa şekillere göre daha geniş bir kullanım alanına sahiptir. Genişletilmiş *-kana/-kene* biçim birimleri, kısa şekillerin görüldüğü bölgelerin yanı sıra diğer bazı ağızlarda da görülmektedir. Ünlü uyumuna giren bu özel şekiller, başta Trakya ağızları olmak üzere Anadolu ve Kıbrıs ağızlarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Başdaş, 2014, s. 28-34). Batı Trakya ağızları bu kullanım açısından oldukça zenginlik arz etmektedir.

5. Trakya ağızlarında sadece Çerkovna ağzında kullanılan (Bayraktar, 2013, s. 69-83) bu zarf-fiilin *-kadın/-kedin* şekli bölge ağzının bilhassa Gümülcine bölümünde *-kaydın/-kaydin/-keydin* şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kullanım ekin ayrılma hali ekiyle genişletilmiş bir duruma evrildiğini göstermesi açısından önemli ve özgün bir kullanım olarak söylenebilir.

6. Anadolu ağızlarında kullanılan zarf-fiil ekinin *-kasıne/-kesine* şekli, bölge ağzında bir köyde (Üntüren) karşımıza çıkmıştır

7. *iken* Zarf-Fiil ekinin İskeçe ve Gümülcine ağızlarında kullanım özelliklerine bakıldığında; ünlü uyumu gereği ince, yarı kalın ve kalın ünlülü kullanımların yaygın olduğunu, yine bölgede *iken* zarf-fiil ekinin kullanımında ünlü uyumunun mutlak varlığından söz edilemeyeceğini ve ünlü uyumunun sıklıkla bozulduğu kullanımlar da bulunduğunu söylemek mümkündür. Bölgede *iken* zarf-fiilinin çoğunlukla geniş zaman kullanımlarına rastlanmaktadır. *-(I)yor+ken*, *-mİş+ken* kullanımları yoktur. *-AcAk+ken* kullanımına bir yerde rastlanmıştır. Yine ölçünlü Türkiye Türkçesinde *iken* zarf fiil eki isim, sıfat veya edatlarla kullanıldığında kelimenin sonunda ünlü varsa *iken* zarf-fiilinin *+i* ek fiili y yarı ünlüsüne dönüşür. Bölgede bu kullanımlarda y yarı ünlüsünün de düştüğü örneklere rastlanmıştır. Bölgede *iken* zarf fiil eki yer bildiren isim veya yer-yön zarflarıyla kullanılırken araya *+dA* bulunma hali getirilir. Bu durumda da kelimenin son sesi ünlü ile bittiğinden *-ken* ekinden önce araya *+i* ek fiilinin *+y* yarı ünlüsüne dönüşmüş şekli; *-y-* koruyucu ünsüzü girer. Bölgede genellikle geniş zaman üzerinde kullanılan bu ek, olumlu geniş zaman kullanımlarında bazen ekin son ünsüzü olan *-r* ünsüzünü düşürme eğilimi göstermektedir. Aynı eğilim *-r* ünsüzüyle biten isimler üzerinde de görülmektedir.

8. *iken* Zarf-Fiil ekinin İskeçe ve Gümülcine ağızlarında işlevlerine bakıldığında; zaman zarfı olarak kullanımında, eş zamanlı, özneleri aynı iki fiili birbirine bağladığı, eş zamanlı, özneleri ayrı iki fiili birbirine bağladığı ve fiili isme bağladığı gibi ismi de fiile bağladığı

örnekler tespit edilmiştir. Yine ekin bölge ağızlarında yer ismi veya yer zarfıyla, yön bildiren fiillerle, ikileme olarak ve kalıp ifade olarak kullanımlarına rastlanmıştır. Ayrıca bu ekin bölge ağızlarında yardımcı fiillerle ve anlamca kalıplaşmış birleşik fiillerle kullanımları da mevcuttur.

Kaynaklar

- Ağca, F. (2007). Eski Türkçe (-A/I/-y)U ünlü zarf- fiil eklerinin farklı bir işlevi üzerine. *Türkbilig*, 13, 3-17.
- Ağca, F. (2010). *Budist Türk çevresi metinlerinde olumsuzluk ve yokluk şekilleri*. Ankara: Türk Kültürü Enstitüsü Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin grameri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Başdaş, C. (2014). Türkiye Türkçesi ağızlarında -ka/-kana zarf-fiil şekilleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal Of International Social Research)*, 7(33). 28-34.
- Bayraktar, F. S. (2013). Trakya ve Rumeli Türkçesi ağızlarında iken zarf fiilinin işlevleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(4), 69-83.
- Demir, N. (1999). Şalpaazarı, Giresun ve Ordu yöresi ağızlarında kullanılan zarf-fiil ekleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 8, 313-334.
- Denny, J. (1941). *Türk dili grameri*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Durgunay, B. (2016). Karahanlı Türkçesinde -ken zarf fiil ekinin kullanım alanına katkılar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(2), 565-576.
- Eraslan, K. (1980). *Eski Türkçe'de isim-fiiller*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ergin, M. (1980). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (1998). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım-Yayım-Tanıtım.
- Gabain, A. V. (2007). *Eski Türkçenin grameri (çev. Mehmet Akalın)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Günşen, A. (2008). Doğu Trakya ağızlarının şekil bilgisini belirleyen temel özellikler. *Turkish Studies (Türkiye Dışındaki Türkler Dosyası), International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(3), 402-470.
- Hacılova, K. A. (1970). Türkçede iken'in durumu ve fonksiyonu. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XVIII, 1-8.
- Hünerli, B. (2012). *Oğuz grubu Türk lehçelerinde zarf-fiiller*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karahan, L. (1996). Anadolu ağızlarında kullanılan bazı zarf-fiil ekleri. *Türk Kültürü Araştırmaları Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'a Armağan*, 1994, Ankara, XXXII/1-2, 216-219.
- Karahan, L. (2011). *Zarf-fiil eklerinde genişleme eğilimi ve -Sa(R) ekinin yapısı. Türk dili üzerine incelemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kononov, A. N. (1980). *Grammatika Sovremennogo Turetskogo Literaturnogo Yazıka. Multilingual*, İstanbul.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi grameri (şekil bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.

- Özden, M. (2016). *Batı-Trakya Gümülcine ağız incelemesi (ses ve şekil bilgisi- metinler- söz varlığı)*. Trakya Üniversitesi Yayınları. Yayın No:180.
- Pokrovskaya, L.A. (1978). *Sintaksis Gagauuzskogo Yazıka*. Nauka, Moskva.
- Şimşek, A. (2017). *İskeçe ili ağızları (inceleme-metinler-dizin)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tabaklar, Ö. (1994). *Türkmencenin morfolojisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekin, T. ve Ölmez, M. (2003). *Türk dilleri giriş*. İstanbul: Yıldız Dil ve Edebiyat.
- Telitsin, N. N. (1987). K Karakteristike Deyepriçastiy v Drevneuygurskom Yazıka. *Sovetskaya Tyurkologiya*, No:6, Noyabr' - Dekabr', Baku.
- Vural, H. (2007). -ken eki ve bir terim önerisi: zarflayan. *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildiri Kitabı*, V, Ankara, Lazer Ofset, 2287-2291.
- Yüce, N. (1973). *Gerundien im Türkischen*. eine morphologische und syntaktische untersuchung, mainz.

Extended Abstract

In general, historians identify the inferences of human beings about the history of civilization by using city dwellings, tombstones or things and tools they left behind. Linguists are making inferences by finding the features that the societies use at various times, the ones living today on the metric side but still hiding in various dialects and taking them to daylight. Indeed, it is clear that many of the archaic structures and vocabulary of the language are still alive in the dialects.

Acting on many field studies on the Anatolian Dialects, today we are getting very clear clues about the history of Turkish. Obtaining these clues in the historical course of the Turkish is very important for the development and richness of today's language which is spoken by us.

Thrace region includes Southern Bulgaria, northeastern Greece and territory of Turkey in the European continent, located in Southeast Europe and it is very rich region about history. Turkish Thrace is called "Eastern Thrace", Bulgarian Thrace is called "Northern Thrace" and Greek Thrace is called "Western Thrace". The main surface forms of Thrace situated in the south-east of the Balkan peninsula; The Rhodope Mountains, the Yıldız Mountains and the Balkan Mountains in north. The largest plains are The North Thrace plain and the eastern part of the Thrace. The main rivers are the Maritza River and its tributaries. Burgaz Province, Sliven Province, Old Zagra Province, Haskovo Province, Kardzhali Province, Plovdiv Province, Smolyan Province and Pazardzhik Province take a pew in North Thrace. In Western Thrace, there are the Xanthi, Komotini and Alexandroupolis. In Eastern Thrace includes Edirne Province, Tekirdağ Province, Kırklareli Province, Çanakkale Province (Eceabat, Gallipoli) and Istanbul (Silivri, Çatalca, Büyükçekmece, Küçükçekmece, Bakırköy, Zeytinburnu, Kağıthane, Eminönü, Fatih, Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa, Beyoğlu, Şişli, Sarıyer districts).

Thrace region, which hosts many elements in ethnic terms, is a collection of works on Turkish dialects, but we can see that the works are university graduate theses, Masters and PhD studies. In these studies, the aim is mainly to determine the differences in sound and shape or similarities. In addition to studies focusing on more specific problems and examining sound and structure features, there are also many studies in which folkloric materials and proverbs are compiled. Thrace region dialects and Turkish written language are united in many points because they share the same geographic area. However, since there is no standard language, the sound changes and therefore various sound events are frequently encountered and have unique characteristics. Western and Northern Thrace dialects which cannot get a chance to become an education language with the dialect of the Eastern Thrace which is within the territory of the Turkish language feel the influence of the Slavic languages and Greek locally. For this reason, there are some dialect differences between them. Western Thrace (based on the borders of the Western Thrace Government-Independent Brokers established in 1913) is part of Greece and part of

Bulgaria, which is bordered by the Treaty of Lausanne of 1923 and now entirely in the territory of Greece.

This region is separated from Turkey by Maritza River in eastern, from Macedonia by Mesta Karasu River in western, from Bulgaria by Rhodope mountains in northern and is surrounded by the Aegean Sea in the south. The region consists of the provinces of Xanthi, Komotini and Maritza.

The field study of the Western Thrace-Komotini dialect that we started in 2012 and concluded in 2016 filled an important gap in the western part of Thrace's dialect. In this study, basically, attempts were made to make determinations from this source. At the same time, benefited from a doctoral dissertation, was made about Xanthi dialect in Ege University Social Sciences Institute Turkish Language and Dialects Department. Based on these two studies, it concentrated on the envelope-verb "-iken" used in the region. Maritza Province has not been included in this study due to the fact that there is no field work in the region.

It is known that the adverbial participle suffixes in Turkish have been used as fixed phrases since ancient times and are used as derivational suffixes. It is also a phonological feature of those suffixes to exceptionally form idiomatic participles with case markers. The suffix –iken forms adverbs when added to inflected verbs and nominal roots. Different from other adverbial participles, it cannot be directly added to verb bases. It has also a special feature in terms of shape and usage when added to substantive verbs. In written Turkish, when added to the words after various tense suffixes (-mİş, -yor, -AcAk) and particularly after the Turkish aorist tense suffix [(-A/-D)r, -mAz)], this special adverbial suffix normally takes the form of (i-/y) ken regardless of vowel harmony. As is the same with the noun roots; however, it takes the form of -kan/-ken in dialects of Turkish in harmonization with the word or the last suffix. This study deals with the place of adverbial participle suffix *iken* in the dialects of Xanthi and Komotini. There are a good number of allamorphes of *-iken* in the region. Variants of this adverb-verb suffix used in the region dialects have also been tried to be compared with the writing language and Anatolian and Thracian dialects in general. These structures, which include both structurally and semantically different uses, are important in terms of giving clues about the richness of the region's dialects.